

Mi a filozófia?

Mi a filozófia?

A filozófusok a filozófiáról szórványosan már az antikvitás óta fogalmaztak meg gondolatokat, ám a XX. század vége felé a filozófia érettebbé vált, és az önmagára való reflexió a szakma homlokterébe került, így megjelent a *metafilozófia* mint önállósult diszciplína. E kétségkívül pozitív fejlemény következtében azonban az önreflektív filozófusok egyre nehezebb helyzetbe kerültek. E nehézség forrása az volt, hogy nem lehetett többé véka alá rejteni a filozófiában permanensen uralkodó szisztematikus egyet nem értés tényét. Ezzel ugyan eddig is mindenki tisztában lehetett, hiszen a disszenzus Hegeltől Husserlig számos reakciót váltott ki, ám annak episztemológiai, tudásszociológiai, etikai és történeti analízise nem történt meg olyan mélységben, amit az elmúlt évtizedekben láthattunk. Ennek köszönhetően pedig a disszenzus-probléma a korábbinál szélesebb rétegeket kezdett el foglalkoztatni és azok a filozófusok, akik komolyan vették e diszkussziókat – tehát nemcsak egy újabb kiaknázható problémamezőt láttak, amelyre specializálódva karrierjüket lendíthetik előre –, súlyos, egzisztenciájukat is érintő kérdéssel találhatták szembe magukat, mert filozófiai vélekedéseik, amelyek kidolgozásán nem csak rengeteget fáradoztak, de minden bizonnyal azokhoz személyes kötődésük is kialakult, nem tűntek többé racionálisan megalapozottnak.

Ám mielőtt elkezdenénk annak a problémának a vizsgálatát, hogy hihetünk-e a filozófiai elméleteinkben, vagy egyáltalán létezik-e a filozófiának olyan régiója, amelyet *tudásnak* nevezhetünk, érdemes annak a kérdésnek is figyelmet szentelni, hogy mi a filozófia, hiszen egy metafilozófiai értekezéssel kapcsolatban joggal merülhetnek fel hatókörre vonatkozó kérdések az olvasóban. Kísérletünk emellett már azért sem minden haszon nélkül való, mert érdekes módon már ez az előzetes tapogatózás előre fogja vetíteni azt, hogy milyen eredményekkel fogunk tudni tárgyszintű filozófiai problémákat kezelni.

Úgy tűnik ugyanis, hogy maguk a filozófusok sem tudják definiálni, hogy mi az a filozófia. Nem arra gondolunk, hogy ne lehetne az egyes filozófusoknak határozott, sőt mi több, koherens válasza a kérdésre, hanem arról, hogy az egyes filozófusok vála-

szait nem fogja széles körű konszenzus kísérni, mert gyakorlatilag mindenki más álláspontra helyezkedne, ha egyáltalán tudna hirtelenjében valamit felelni a kérdésre, ami viszont egyáltalán nem biztos.

Akár úgy is gondolhatjuk, hogy a szakmára nézvést ez nem fest kifejezetten kedvező képet, hiszen, ha egy laikus megkérdezné egy filozófust arról, hogy „mit csinálnak a filozófusok?”, ez utóbbi pedig nem tudna erről számot adni minden elfogultság nélkül, a kérdezőben talán nem jogtalanul merülhetnének fel a filozófiával szemben bizonyos ellenérzések. Jó esetben azért az egyes filozófusok laikusok számára is érthető módon képesek elmagyarázni azt, hogy mivel foglalkoznak, például mondhatnak olyan konkrét leírásokat, hogy „a korai Wittgenstein filozófiájának értelmezési hagyományával foglalkozom” vagy „a tulajdonnevek referenciájának problémáit igyekszem megoldani milliánus keretek között” vagy „azt igyekszem megválaszolni, hogy mit értünk azon, hogy egy műalkotás szép vagy csúnya”. De ezek közül egyik sem válasz arra a kérdésre, hogy *általában véve* a filozófusok mit csinálnak, vagy másként mondva, mi az a közös elem, ami összefogja a rendkívül változatos témákat, megközelítésmódokat, módszereket, iskolákat, és így tovább. A feltett kérdésre esetleg nagyvonalúan válaszolhatnánk úgy is, hogy „a filozófusok az igazságot igyekeznek felderíteni” – vagy valami ehhez hasonló. Ekkor azonban további nehéz kérdésekkel kellene számot vetnie az illetőnek: „az igazságot? Na de mivel kapcsolatban?”. Ezzel pedig vissza is térünk ugyanoda, ahonnan elindultunk: valami olyan témára volna szükség, ami összefogja az összes „filozófia” címkével fémjelzett igazságkereső vállalkozást. Rosszabb esetben pedig megjelenik a felelősségteljes filozófusok ősi ellensége is, a szakmai problémákat komolytalanul szubjektív vélemények szintjére alacsonyító relativizáló vitapartner: „azt hiszed, hogy ezekre a kérdésekre tényleg képes leszel objektív válaszokkal előállni?”. A helyzet pedig innentől csak egyre rosszabbá válik.

Ez a zavar a filozófiára nézve speciális. Bár könnyen előfordulhat, hogy valaki nincsen tisztában például azzal, hogy mit csinálnak a numizmatikusok, a neurológusok, vagy éppen az etnológusok, ám valamennyi tudományterület képviselői elő tudnak állni olyan egyszerű, egyértelmű – és ami itt számunkra a legfontosabb – kollégáik által is elfogadott meghatározással, amelynek segítségével bárkinek el tudják magyarázni a tevékenységüket, valamint azt, hogy miért fontos ezzel a tevékenységgel foglalkozni. Talán egyfajta menekülőutat jelenthet a filozófus számára az, ha magasabb fokig általánosít és csak annyit felel: „oktatói tevékenységet végzek, tudományos előadásokat tartok, tanulmányokat publikálok, szakmai bizottságokban veszek részt és további ehhez köthető munkákat végzek” – ám ez amellet, hogy inkább a téma megkerülése, még csak nem is informatív, hiszen valamennyien akik akadémiai területen dolgoznak ugyanezt csinálják, ebbe pedig értelemszerűen azok is beletartoznak, akik nem filozófusok.

Ilyen jellegű reflexiót követően már nem is tűnik annyira provokatívnak az a kijelentés, hogy a filozófusok egyszerűen nem tudnak konszenzuálisan elfogadott válaszszal előállni arra a kérdésre, hogy mi az a filozófia, mert, bár a legtöbbjük rendelkezik egyfajta egyéni válasszal, ám ezzel kapcsolatban széles körű egyetértésre nem tarthat igényt. A filozófiának ugyanakkor megvan az a pozitív tulajdonsága, hogy önmagát is vizsgálódás tárgyává teszi olyan módon, amiképp más diszciplínák nem. Például, a fizikusok nem vizsgálják azt, hogy mi a fizika, inkább csak művelik azt; ám érdemes megemlíteni, hogy a tudományfilozófusokat viszont nagyon is foglalkoztatják a tuda-

mányok mibenlétével, azok határaival kapcsolatos problémák. Bár a filozófusok már a kezdetektől fogva tettek kijelentéseket a filozófia természetére vonatkozóan, mint önálló diszciplína csak a XX. század második felétől kezdett formálódni a vonatkozó centrális problémamezők – mi a filozófia; hogyan kell művelni a filozófiát; miért kell művelni a filozófiát – szisztematikus és az esetek többségében analitikus vizsgálatával, amely területet metafilozófiának nevezünk (Overgaard – Burwood – Gilbert 2013: 11). Ebben a folyamatban jelentős mérföldkövet a *Metaphilosophy* című folyóirat 1970-es indulása jelentett.

Kiinduló problémánkhöz visszatérve érdemes először azt tisztázni, pontosan hogyan is értjük a kérdést, arra ugyanis eltérő válaszokat adhatunk annak függvényében, hogy *deskriptív* vagy *normatív* módon olvassuk-e. Deskriptív értelemben a kérdés, amit meg szeretnénk válaszolni, arra vonatkozik, hogy aki filozófiát művel, az aktuálisan milyen tevékenységet végez – ami tényleíró választ kíván. Ezzel szemben a normatív értelemben olvasott kérdés inkább bizonyos értékeket vagy ideálokat kíván válaszul, hogy megtudhassuk, milyennek *kell* lennie a filozófiának – függetlenül attól, hogy aktuálisan éppen milyen. Ez utóbbi szintén nem elhanyagolható kérdés, egyelőre azonban tegyük inkább zárójelbe, hogy az alábbiakban leíró módon fókuszálhassunk a filozófia természetére.

Történetileg ugyan igaz az, hogy a filozófia közel 2500 éve velünk van, ám a jelenlegi formája természetesen eltér attól, ahogyan az ókorban gyakorolták. Nem is feltétlenül olyan különbségekre kell gondolnunk, hogy a mai filozófusok irodákban, számítógépek előtt ülve dolgoznak, ahelyett, hogy a természetben sétálva beszélgetnének egymással a problémákról, figyelmünket fordítsuk inkább arra, hogy mi az, amit egyáltalán diszkusszió tárgyává tesznek. A XIX. század előtt filozófiának tekintették a racionális megismerés szinte valamennyi válfaját, ám a modern természettudományok kialakulásával egyre több részterület vált le róla és került paradigmatis kutató alá. Ezek a területek aztán látványos fejlődésnek indultak és az általuk elért eredmények igen jó példákkal szolgálnak arra, hogy mi az, amit az emberiség igazolhatóan megtudott a világról. Ahogy Rob Cummins fogalmazott: „a tudomány olyan filozófia, amely működött” (Lycan 2019a: 89). Ám annak ellenére, hogy a problémák jelentős része a természettudományhoz került, a filozófia nem indult zsugorodásnak, hiszen megjelentek új területek, például a szaktudományok filozófiái, mint amilyen a fizika filozófiája vagy a biológia filozófiája; vagy éppen az újabb találmányok és társadalmi változások által életre hívott új területek, mint a film filozófiája, a mesterséges intelligencia által vezérelt rendszerek etikai problémái; illetve korábban meglévő problémákat más oldalról megvilágító irányzatok, mint a marxista vagy a feminista filozófia. Ezek mellett is elmondható bizonyos ma is megoldatlan központi filozófiai problémákról, hogy már az ókorban is foglalkoztatták az embereket.

Ennek fényében joggal merülhet fel a kérdés, hogy van-e bármilyen közös ismertetőjegy, ami összefogja azokat a lehetséges témákat és területeket, amelyekkel manapság a filozófusok foglalkoz(hat)nak. Sajnos nincs könnyű dolga annak, aki ilyesmit próbál keresni, hiszen a főként empirikus adatokkal dolgozó kísérleti filozófust, a logikust, az esztétát és a politikafilozófust nem csak érdeklődési területe és sztenderdjei, de alkalmazott módszerei is megkülönböztetik egymástól.

Problémánk kapcsán ezérvet álláspontra lehet a *deflacionizmus*, ami szerint nem adhatunk semmiféle szubsztantív leíró magyarázatot arra, hogy mi a filozófia, azt le-

számítva, hogy az a tevékenység, amit az egyetemeken vagy a kutatóintézetekben filozófusként alkalmazott szakemberek művelnek:

A filozófia nem egy olyan egységes szakma, ami széles körű kanonizált szakértelmet kívánna meg, szemben az orvoslással. A „filozófia” pusztán egy, a számtalan címke közül, amelyet dékánok és könyvtárosok használnak arra a számukra elengedhetetlen feladatra, hogy a tudományok és az ösztöndíjak témáit és problémáit kezelhető mennyiségű címszó alá rendezzék. Az a tény, hogy egy-egy ember kutatási témája a „filozófia” címke alá van besorolva, nem tesz senkit felelőssé a másik témája iránt, vagy bármilyen egyéb közbeeső téma iránt (Quine 1975: 228).

A filozófia mibenléte tehát legfeljebb pragmatikus szempontok miatt lehet lényeges kérdés, például amikor a könyvtárosoknak a könyvtárban rendszerezniük kell a műveket, vagy a dékánok és intézetvezetők számára, akik bizonyos tanszékek között erőforrásokat igyekeznek csoportosítani.

Ám érthető, ha valakit az ilyen jellegű magyarázat nem elégíti ki, hiszen azt állítani, hogy „a filozófia nem más, mint amit a professzionális filozófusok csinálnak” könnyen tekinthető semmitmondó válasznak, vagy esetleg jelezheti azt is, hogy nem vesszük komolyan a problémát és csak amolyan hasraütés-szerűen előállunk egy triviális válasszal. A deflácionizmussal szemben ezért felhozhatunk valamilyen *essencialista* magyarázatot is a filozófia természetére vonatkozóan. Az *essencialista* válaszok lehetnek egyrészt metodológiai jellegűek – ti. a filozófiát annak alkalmazott módszerei segítségével meghatározók –, vagy topológiaiak, amelyek a filozófiai problémákon vagy e problémák jellegén keresztül igyekeznek megragadni a tárgyat. Azonban ahogy azt már fentebb láthattuk, a filozófia mind módszereit, mind a vizsgált problémáinak köreit illetően oly mértékű változatosságot mutat, hogy bármelyik *essencialista* utat válasszuk is, meghatározásunk óhatatlanul vagy túl szűk, vagy túl tág lesz. Ezt illusztrálódnak, nézzünk meg ilyen sikertelen kísérletekre is egy-egy példát!

Talán az egyik legegyszerűbb metodológiai válasz az lehet, hogy a filozófia nem más, mint *a priori* elméletalkotás, vagyis karosszékben ülve bizonyos fogalmak elemzése. Ám ahogy fentebb erre már történt utalás, a filozófiának van olyan ága – ti. a kísérleti filozófia – ami empirikus adatokat állít elő, és azokkal dolgozik, hogy filozófiai témákban is releváns következtetésekkel álljon elő. A definíció így első pillantásra túl szűknek tűnik. De még ha zárójelbe tesszük a kísérleti filozófiát, akkor is találhatunk nehezebb, homályos eseteket. Figyelmünket érdemes a tudományfilozófia erősen specializált területeire fordítanunk, amelyek nem csak „besegítenek” a természettudósoknak, de velük aktívan dolgozva viszik előre a diszciplínát. Vagy, a másik oldalról tekintve, az elméleti fizikusok vajon filozófusnak számítanak? A fenti meghatározás szerint a különbség elmosódik. És mi a helyzet a matematikával vagy a logikával? Ezek is *a priori* elméletalkotásra támaszkodnak, mégsem nevezzük őket filozófiának.

A laikusok perspektívájából adódik a topológiai válasz, miszerint a filozófia „az élet nagy kérdéseivel” foglalkozik. Hogy pontosan mik volnának az élet nagy kérdései, talán nem övezné nagyobb mértékű konszenzus, de némileg körvonalazottabban fogalmazhatunk úgy, hogy a filozófia mindig valamilyen általános problémára keresi a választ. Ezzel talán nem is lőttünk annyira félre – már amennyiben a filozófiának valamilyen régebbi, például ókori formájára gondolunk. A XXI. századra azonban, bár valóban megmaradtak az általános problémák, a filozófusok igen speciális kérdésekre is keresik a választ, sok esetben pedig – hasonlóan a természettudományok specializáci-

ójához – magát a kérdést is csak kellő szakértelemmel felszerelve közelíthetik meg. Számos háttérfeltevés és segédhipotézis ismerete szükséges például annak a – nem is túl komplex – problémának a megközelítéséhez, hogy vajon a világokon átívelő azonosság miként kezelhető a modalitás különböző metafizikai elméleteiben. A professzionális filozófusok egy része – a *mainstream* analitikus filozófusok – pedig manapság hasonló jellegű témákkal foglalkozik, ezeket nemhogy az élet „nagy kérdéseinek”, de még csak a legáltalánosabb problémamezőknek sem tarthatjuk.

Ez ellen megpróbálhatunk esetleg „kevert” esszencialista stratégiával védekezni, azaz a módszerek és a problémák együttese révén igyekezve megragadni azt, hogy mi a filozófia. De sajnos, minden valószínűség szerint ez sem fog működni, ugyanis úgy tűnik, hogy gyakorlatilag bármilyen terület kapcsán tehetünk fel filozófiai kérdéseket, amelyeket megvizsgálva pedig arra juthatunk, hogy megoldásukra a vizsgálati módszerek széles skáláját vonultatták fel, beleértve a matematikusok által alkalmazott *a priori* módszereket éppúgy, ahogy a természet- és társadalomtudósok által használt *a posteriori* vizsgálatokon alapuló empirikus adatok használatát. A klasszikus test-lélek probléma kapcsán például a platóni dialektika *common sense* intuíciónak és diairetikus logikai módszerének vizsgálatától a szigorúbb descartes-i, már-már axiomatikus jelleggel rendelkező, *a priori* levezetésén keresztül egészen a modern kognitív tudomány eredményeire építő elmefilozófiai kutatásokig találhatunk plauzibilis megközelítésmódokat. Még mielőtt azt gondolnánk, hogy ez biztosan csak a nagy hagyománnyal rendelkező, klasszikus és a világ aktuális állására vonatkozó problémáknál fedezhető fel, valójában a legváltozatosabb problémák diverz megközelítésében még a normatív területek is érintettek, mint amilyen az etika, így az alterületeket is nehezen lehet esszencializáló módon megragadni. Például a háború etikájában két, céljaiban és módszereiben is eltérő hagyományról beszélhetünk: a Michael Walzerhez (1977) kötődő tradicionalisták nem engedik teljesen szabadjára gondolataikat, hanem figyelembe veszik az aktuális jogi szabályozást, nemzetközi protokollokat, sőt még a hadtörténetet is, és ezekhez mérten igyekeznek gyakorlatban is alkalmazható etikai elveket alkotni – tehát jókora tapasztalati tudásanyagot használnak –; míg a revizionisták (McMahan 2009) – ahogy azt nevük is sugallja – kritikusabban állnak az aktuális gyakorlatokhoz, és ezeket akár figyelmen kívül is hagyhatják, tisztán *a priori* etikát művelve. Hogy tudnánk bármilyen átfogó elvet feltárni, ami valamennyi vizsgálódást filozófiának ismer el, de nem enged be nyilvánvalóan nem-filozófiai területeket? Esélyeink az esszencializmussal nem a legjobbak.

Így – eltávolodva e megközelítésmódtól, ám nem feladva a metodológia és topológia kettős szempontrendszerét – előállhatunk egy wittgensteiniánus, a családi hasonlóság gondolatára épülő válasszal is, amennyiben fel tudjuk adni azon igényünket, hogy éles határvonalat állítsunk filozófia és nem-filozófia közé. Megállapíthatunk bizonyos „gravitációs pontokat” amelyek köré a filozófusok érdeklődési köre összpontosul, mint például a tudás, létezés, jó, erény, okság, művészet, és így tovább (Hampshire 1975: 89).

Ha a tematikus jellemzéshez hozzáadjuk azt a módszertani követelményt, hogy a filozófusok tágan értelmezve ész és érvelés útján közelítsék meg ezeket a fogalmakat, akkor úgy tűnik, körvonalazódik a válasz arra a leíró kérdésre, hogy mi a filozófia – egy olyan válasz, amely nem deflácionista és nem esszencialista. Ez a válasz valóban teljes mértékben összeegyeztethető azzal az esszencializmust tagadó állásponttal, hogy a filozófia az egyik végén a matematikára és a természettudományokra, a másik végén

a nyelvészetre, a politikára, a pszichológiára és az irodalomra hasonlít, és hogy nem lehetséges pontosan megmondani, hogy hol ér véget a filozófia, és hol kezdődik a többi diszciplína (Overgaard – Burwood – Gilbert 2013: 23).

Ha tehát arra vagyunk kíváncsiak, hogy mi a filozófia, akkor a legplauzibilisebb válaszunk egy családi hasonlóságra épülő meghatározás lehet. Ez azonban – bevallottan – homályos meghatározás. Akár úgy is tűnhet, hogy nem igazán jutottunk előrébb annál, mintha a tárgyra vonatkozó kezdeti, hétköznapi intuíciónkat explicit formában megfogalmaztuk volna, hiszen azt már az elején láthattuk, hogy a filozófiát bizonyos témák és bizonyos módszerek segítségével kívánjuk megragadni. A családi hasonlósággal nyert magyarázat azonban épp azt nem mondja el nekünk, hogy pontosak mik is ezek, így őszinte szembenézést követően az analitikusabb elmével megáldottak aligha lehetnek elégedettek ezzel a válasszal.

A filozófia mibenléte azonban nem a fő témánk, így ebben a pár oldalban megelégedhetünk azzal is, hogy a válaszoknak csak a felszínére pillantunk, ám azt érdemes megjegyeznünk, hogy bármennyire mélyre hatolnánk, alapvetően deflácionista jellegű, vagy esszencializáló jellegű, vagy családi hasonlóságra épülő válaszokat találhatnánk, konszenzust pedig a legelfogadhatóbb nézet mellett egyáltalán nem. Az értekezésünk legelején megoldhatatlannak látszó probléma megjelenése nem feltétlenül a legjobb ómen, ám így sem minden haszon nélkül való a rendelkezésünkre álló lehetőségek áttekintése és a szembesülés azzal, hogy nincsen „tankönyvi” válasz még az első pillantásra egyszerűnek tűnő filozófiai kérdésekre sem.

A későbbiek tükrében érdekesnek találhatjuk azt a kutatói attitűdöt, amelyet a deflácionizmus kimondatlanul is dokumentál. Úgy tűnik, hogy ennek az álláspontnak a képviselői – ahelyett, hogy tovább kutatnának egy szubsztantívabb definíció után – pragmatikusan viszonyulnak a problémához. Megkockáztathatjuk, hogy ennek háttérben nem az a gyakran hangoztatott vád áll, hogy ne vennék komolyan a kérdést, hanem inkább az, hogy valamilyen okból bárminemű elmélyültebb, absztraktabb ismeretkeresést a tárgykörben kudarcra ítéltnek tartanak. A reakciók pedig ebből a perspektívából nézve nem minden esetben adekvátak: a válasz iránt fáradhatatlanul kutakodó filozófus kiábrándítóan is találhatja a deflácionista javaslatot, kialakulhat benne az a benyomás, hogy a másik fél intellektuális alázat híján egyszerűen csak a könnyebb utat járja, a fáradozásokat pedig értelmetlennek tekinti, miközben a helyzet éppen a fordítottja is lehet. (Jegyezzük meg, hogy az *a priori* és *a posteriori* fogalompár elvetésével a deflácionizmushoz marokán kötődő Quine is megalapozottan képviselte metafizikai álláspontját.)

Kétségkívül vannak olyanok, akik valóban csak a könnyebb utat igyekeznek járni, sőt akár az is lehet, hogy az elmélyülten válaszok után kutakodó filozófusokra néminemű szánalommal tekintenek. Ám deflácionista konklúzióra nem csak frivolitásból juthatunk, épp ellenkezőleg: tapasztalat, következetes magatartás, őszinteség, komolyság és a terület kapcsán feltárható evidenciák tisztelete vezethet bennünket ugyanarra az eredményre, mint a filozófiához könnyelműen közelítő gyakorlatias felfogás: évszázadokon át nem sikerült senkinek sem a közelébe férkőznie a megoldásnak, miért pont mi lennénk azok, akik elérik e célt? Bárki, aki a probléma kapcsán végig gondolja azokat a lehetőségeket, amelyeket a logikai tér biztosít számára, eljuthat arra a felismerésre, hogy nem lesz képes olyan jellegű és minőségű megoldással előállni, ami kielégítené az igazság iránti vágyát. A deflácionizmus így nem a rövidre zárt kezdete a kutatásnak, hanem – bejárva egy ágas-bogas hermeneutikai kört a lehetséges álláspontok feltérképezése után – a vége.

A pszichológia előfeszítésnek (*priming*) nevezi azt, amikor bizonyos ingerek segítségével egy másik, későbbi inger feldolgozását elősegítjük. A fentiek metaszinten fontosak számunkra, hiszen betekintést nyújtanak abba, hogy mennyire kilátástalan is lehet egy-egy filozófiai kérdés megválaszolása. A későbbiek során pedig, amikor a filozófiai vélekedéseket vizsgáljuk, más okból is hasznosak lehetnek: könnyen merülhet fel olyan lehetséges ellenvetés, miszerint nem szolgáltatunk semmilyen pozitív javaslatot a vizsgált problémákra, a filozófiai fikcionalizmus pedig legjobb esetben is csak egy „üres” keret, amelyet alkalmazva szükségszerű tulajdonságai miatt nem tölthetjük meg értelemmel a filozófiai tevékenységet. Bízunk abban, hogy a fentebb bemutatott quine-i deflácionizmus – mint a többi „szubsztantívna” tartott magyarázatnál nem gyengébb opció – megágyaz majd bizonyos – szintén esetlegesen „nem szubsztantívna” gondolható – magyarázatnak akár a filozófiai tevékenység értelmére vonatkozóan is. ■ ■ ■

Dombrovski Áron 1992-ben született Budapesten. Filozófiai tanulmányait a Pécsi Tudományegyetemen és az Eötvös Loránd Tudományegyetemen végezte. Számos tudományos tanulmányt publikált, az *ELPIS Filozófiatudományi Folyóirat* szerkesztője és a *Qubit* internetes tudománynépszerűsítő oldal állandó szerzője.